

DIN ACTIVITATEA TRIBUNALULUI MILITAR GERMAN DIN TÎRGU-JIU ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

de V. ANDRIȚOIU

Trecuseră mai mult de doi ani de la declanșarea primei mari conflagrații mondiale, ultima expresie a luptei pentru împărțirea și reîmpărțirea lumii, în care se confruntau cele două tabere militare – Antanta și Puterile Centrale –, atunci când, la 14 august 1916, România declara război Austro-Ungariei împinsă de voința de nestăvilit a fiilor ei, pentru eliberarea și unirea cu Țara a teritoriilor românești aflate sub stăpânirea acestui imperiu multinațional. După o înaintare victorioasă în Transilvania, datorită unui întreg complex de factori, trupele noastre au fost nevoite să se retragă pe vechea frontieră carpatină, apărată cu un eroism pe care numai legenda îl poate cuprinde, în lunile septembrie–octombrie 1916.

La 10 octombrie 1916 inamicul a deslănțuit o puternică ofensivă în sectorul Jiului, reușind să ocupe satele din dreapta acestui râu pînă aproape de Tîrgu-Jiu, dar a fost respins de vitejii noștri soldați, cu sprijinul permanent, mergînd pînă la jertfa supremă, a locuitorilor din acest colț de țară.

De nepieritoare glorie s-au acoperit locuitorii Tîrgu-Jiului și cei ai satelor învecinate „bătrînii, femeile, cercetașii și copiii”,¹ luptînd alături de militari în ziua de 14 octombrie și zădărnîcind încercarea unei coloane inamice, trupe din Divizia XI bavareză, de a ocupa orașul prin surprindere, trecînd peste podul Jiului.

Noua ofensivă a trupelor Puterilor Centrale, declanșată la 29 octombrie 1916 cu o puternică grupare de forțe – cinci divizii de infanterie, două divizii de cavalerie și două batalioane de cicliști,² – pe un front de 40 km de o parte și de alta a Jiului, apărat de zece batalioane românești, cu ostașii împruținați și extenuați de atîtea și atîtea zile de luptă, aproape lipsiți de tunuri și mitraliere, copleșiți numeric și tehnic, n-a mai putut să fie stăvilită.

La 2 noiembrie 1916 a fost ocupat Tîrgu-Jiu, în care trupele invadatoare – așa cum arăta primarul acestui oraș sub ocupația străină, Constantin Bălănescu –, „s-au dat la prădăciuni și jafuri oribile avînd ordine, după declarațiunile făcute ulterior de soldații lor, de a jefui timp de 24 de ore, iar liniștea nu s-a restabilit relativ decît după 4 zile”.³

Pentru populația din Oțtenia, apoi, pentru cea din Muntenia, începea, în acele crîncene zile de toamnă, calvarul refugierii din fața cotropitorilor, mai întîi spre Craiova și București, de acolo în Moldova, la porțile căreia tăvălugul de fier și foc al inamicului a fost oprit de viteza noastră armată.

În această atmosferă tulbură, încă de la începutul lunii noiembrie 1916, a avut loc instalarea autorităților militare de ocupație, în frunte cu Comandatura districtului Gorj, al cărei sediu s-a stabilit în localul primăriei orașului Tîrgu-Jiu.⁴ În subordinea sa se aflau mai multe comandaturi de etapă, ale căror reședințe se aflau în acest oraș și în cele mai importante comune ale județului, avînd sarcina de a organiza represiunea împotriva locuitorilor care nu s-ar fi supus de bunăvoie acestui jaf metodic. Pe lângă etapa 264 germană din Tîrgu-Jiu, funcționa și un tribunal militar, în frunte cu judecătorul Muller. Instrument al ocupației străine, tribunalul militar german a avut o contribuție importantă la terorizarea populației civile a întregului județ în răstimpul celor doi ani de ocupație.*

Bine informate asupra opiniilor unor cetățeni de frunte ai orașului, autoritățile militare de ocupație au dezlănțuit cu promptitudine represiunea împotriva tuturor cetățenilor care, în timpul neutralității României,** se pronunțaseră pentru intrarea țării noastre în război împotriva Puterilor Centrale. Printre cei dintîi a avut de suferit profesorul Ștefan N. Bobancu, originar din Transilvania,** figură marcantă a mișcării culturale locale și entuziast militant al împlinirii idealului secular de unitate națională.

* — Noiembrie 1916 — noiembrie 1918.

** — 3 august 1914 — 14 august 1916.

*** — Născut la Brașov, unde urmează liceul, își face studiile universitare la București, revenind în orașul natal ca profesor. Condamnat de curtea cu jurați din Cluj la 6 luni de închisoare pentru articole îndreptate împotriva stăpînitorilor austro-ungari, în 1890 revine în România, devenind primul director al gimnaziului Tudor Vladimirescu din Tîrgu-Jiu.

Din dorința fierbinte de a-și aduce contribuția la eliberarea și unirea Transilvaniei cu România, el scosese la Tîrgu-Jiu, între anii 1914–1916, ziarul „Unirea Neamului”, care devenise „apărătorul tuturor românilor din țară și de peste hotare”.⁵ Ocupanților le era cunoscut faptul că ziarul condus de el „a făcut epocă – așa cum precizează o altă publicație locală –, pregătind sufletele gorjenilor pentru marele război ce avea să ne aducă întreairea neamului”.⁶ Arestat din primele zile ale ocupației, a fost condamnat la trei luni de domiciliu forțat, apoi la detenție pe toată durata războiului, după care, aflîndu-i-se originea transilvăneană, a fost predat autorităților austro-ungare. De atunci și pînă în toamna anului 1918, a cunoscut calvarul perindării printre închisorile din Craiova, Brașov, Cluj și Bakonybe”.⁷

Un alt locuitor, preotul Dumitru Filipescu, a fost arestat chiar în ziua de 2 noiembrie 1916, sub acuzația că „a fost pentru intrarea României în războiul împotriva Puterilor Centrale”.⁸ Promptitudinea cu care a fost operată această arestare pledează suficient pentru ipoteza că spioni ai dușmanului fuseseră plasați, încă înainte de război, în județul Gorj. „În tot acest timp – va scrie Dumitru Filipescu într-un memoriu –, am fost supus la cele mai grele încercări... Am fost dus în piața mare și fotografiat în fața țăranilor pentru a băga groază în ei. Într-o noapte mi s-a pus mereu lanterne electrice în ochi sub acuzația că sînt spion civil, mereu m-au cercetat despre armată pentru a le spune unde se află...”.⁹ După 11 zile de arest a fost condamnat la cinci luni de domiciliu forțat, dar nu în propria sa casă, ci în clădirea institutului de fete condus de profesorul Șt. N. Bobancu, care nu mai funcționa.

Doctorul Dumitru D. Culcer, deși pensionar în vîrstă de 66 de ani, în august 1916, din îndemnul inimii sale generoase, dorind să-și aducă contribuția la eliberarea fraților săi din Transilvania, a îmbrăcat de bună voie uniforma de medic militar și a preluat conducerea spitalului de răniți din Vădeni, instalat în locul școlii elementare de meserii.¹⁰ Atunci cînd inamicul a rupt apărarea românească pe Valea Jiului, spitalul a fost evacuat, iar doctorul Dumitru D. Culcer fiind demobilizat s-a refugiat la București, de unde a revenit la sfîrșitul iernii anului 1916–1917.

În luna aprilie 1917 documentele îl atestă ca medic al orașului Tîrgu-Jiu, calitate în care a avut mult de luptat împo-

triva epidemiilor de tifos exantematic, variolă, scabie și gripă, care făceau ravagii.¹¹ Ocupanții, cunoscându-i activitatea depusă în sprijinul ideii de eliberare a teritoriilor de sub stăpânirea Austro-Ungariei, pe cea din timpul campaniei din toamna anului 1916, precum și convingerea că „nemții vor pierde războiul”,¹² l-au condamnat la detentie în lagărul de ostateci de la Mînăstirea Tismana.¹³

Tribunalul militar german din Tîrgu-Jiu a dus și o susținută acțiune de depistare, anchetare, judecare și pedepsire a tuturor locuitorilor civili care au acordat ajutor trupelor românești, fiind urmăriți mai ales aceia care au luptat cu arma în mînă, în mod organizat sau spontan, alături de ostași, în grupuri sau individual. Dintre aceștia, numai o parte au putut să fie aduși în fața instanței militare. Unii dintre ei au căzut eroic în luptă, apărîndu-și patria amenințată, libertatea și căminele, așa cum s-a întîmplat, între mulți alții, cu Gheorghe P. Lărgeanu, în vîrstă de 60 de ani, locuitor al satului Larga – comuna Crasna –, veteran al războiului de independență din 1877–1878, care a fost străpuns de gloanțele inamicului în încleștarea de pe muntele Molivișul, la sfîrșitul lunii octombrie 1916.¹⁴ Alți locuitori, din mai multe sate ale județului Gorj, în cursul luptelor din octombrie–noiembrie 1916, fiind prinși de inamic, au fost executați pe loc, fără judecată, pentru „vina” de a fi atacat trupele invadatoare, așa cum s-a întîmplat la Văлари, unde au fost împușcați țărani Dumitru Fîcea – zis Frățuțu, fratele său Al.M.D. Fîcea, Vasile M. Ciulavu și Ghinea Cîrstoiu,¹⁵ sau la Bustuchin, unde au pierit în același fel patru săteni.¹⁶

Alți țărani au fost maltratați cu cruzime de soldații trupelor de ocupație, așa cum s-a întîmplat cu Ion Gh. Stanca din comuna Piscoiu, care arăta într-o petiție adresată autorităților românești după război: „...eu, în timpul cînd armatele noastre înaintau în Ardeal, am fost cu sîrmă la Buliga, Prisoape, Parîngu. Auzind germanii despre aceasta, m-au luat la bătaie cu patul puștii pînă m-a lăsat mort jos”.¹⁷

Aportul populației civile la obținerea victoriei de la podul Jiului, din ziua de 14 octombrie 1916, eroismul de care a dat dovadă, spiritul de sacrificiu și ura față de dușmanul cotropitor care o însuflețea, nu putea scăpa autorităților militare de ocupație. În urma denunțului făcut de modista nemțoaică Ana Gh. Herescu, născută Ana Schmidt și stabilită cu cîțiva ani înaintea războiului în localitate, ocupanții au arestat pe Ion Munteanu, Ion Luță Năgăra și Herman Solomon

din Țirgu-Jiu, „care au luptat în ziua de 14 octombrie la digul Jiului”,¹⁸ precum și pe Gheorghe Dănescu, locuitor al satului Birsești, sub acuzația că „a luptat la Jiu contra inamicului”.¹⁹ Documente inedite din arhivele orașului Țirgu-Jiu, vin să aducă mai multă lumină asupra tratamentului la care au fost supuși cei arestați. Judecați de tribunalul militar german, ancheta fiind condusă de însuși președintele său, judecătorul Muller, au fost condamnați la cîte patru luni și jumătate de închisoare”.²⁰ „În tot acest interval de timp – citim în declarația dată de Herman Solomon după alungarea ocupanților din țară –, am fost supus la cele mai grele chinuri, prin faptul că am fost închis la celule, nu mi s-a dat să mănînc zile întregi, nu aveam voie a comunica absolut cu nimeni și supus la cele mai grele corvezi. Adeseori, eram scos din închisoare noaptea și dus la Tribunalul Marțial în fața judecătorului Muller și perfectului Simkat, care ambii mă amenințau cu moartea prin împușcare, în urmă de care făceau diferite acte de simulare în acest sens”.²¹

Populația exasperată de teroarea, rechizițiile abusive și jaful la care era supusă, se opunea cu îndrăjire ocupanților. Așa cum se arată în raportul unei comisii de anchetare a abuzurilor comise de inamic în județul Gorj pe toată durata ocupației străine „...nu există casă din oraș și județ care să nu fi suportat vreo pagubă, cu atît mai dureroasă pentru cei săraci, cărora nu li se mai lăsa nimic”.²²

Eroismul cu care masele populare din județul Gorj s-au opus acțiunilor ofensive ale inamicului din toamna anului 1916, rezistența pe care continua s-o opună cu toată teroarea instituită, culminînd cu acțiunile detașamentului de partizani condus de sublocotenentul Victor Popescu, sprijinul larg pe care sătenii îl acordau, teama pe care o inspira o eventuală răscoală generală, au determinat autoritățile de ocupație să recurgă la măsuri drastice împotriva celor care refuzau să predea armele sau atacau soldați ai trupelor de ocupație. Perchizițiile la cei bănuți că aveau arme erau făcute de poliția militară, de obicei în puterea nopții,²³ pe baza unui denunț sau a unei simple presupunerii. Un mare număr de locuitori au fost condamnați la închisoare pe diferite termene, de la 20 de zile pînă la 6 luni, pentru că și-au ascuns armele refuzînd să le predea autorităților militare de ocupație, așa cum s-a întîmplat la Țirgu-Jiu sau în comunele Brădiceni, Aniniș,

Bălcești, Glodeni, Zorlești, Fărcăsești, Brătuia, Budieni, Logrești – Birnici, Piscoiu, Colțești²⁴ etc.

Mulți dintre ei au fost supuși la plata unor amenzi substanțiale, așa cum s-a întâmplat cu funcționarul Petre Popescu din Tîrgu-Jiu, care a fost condamnat de tribunalul militar german la două luni de închisoare și la plata unei amenzi în valoare de 500 de lei, pentru faptul că în luna decembrie 1917, la perchițiția ce i s-a făcut de către poliția militară germană, în locuința sa au fost găsite un revolver și o pușcă.²⁵

„La 2 ianuarie 1918 st.v. m-am prezentat cu suma de 500 lei – citim din declarația dată de Petre Popescu după război –, i-am depus la Tribunalul militar german și, sub baonete, am fost trimis la închisoare, întâi în una din celulele arestului preventiv german și apoi... în lagărul de la Cazarma Reg. 18. Mizeria ce am suferit... în arest este de nedescris: zilnic trimis în corvoade... Apoi hrana insuficientă și de proastă calitate: cafea amară de ghindă, 200 grame pîine pe zi și un fel de mîncare foarte dezagustătoare. Afară de asta, insecte parazitare, frigul, igrasia și strimtoarea, înghesuiala din salonul arest erau de nesuportat”.²⁶

Pentru cei ce atacau și ucideau soldații și trupele de ocupație, pedeapsa cu moartea, indiferent de împrejurări, era o certitudine, procedura penală devenind o simplă formalitate. Astfel, locuitorul Cristo Paiu din Tîrgu-Jiu „a fost condamnat la moarte și împușcat pentruuciderea unui soldat ungar”.²⁷ Aceeași pedeapsă a fost dată și altor trei persoane pentru că în ziua de 16 noiembrie 1917 „s-a omorit un soldat ungar dezertor, care jefuise populația din comunele Brădiceni, Peștișani și Somănești, iar autorii crimei: jandarmii Ion Vișan, Ion Coandă și sîrbul Chiș Iștvan au fost arestați”.²⁸ Nicolae Valeriu Oprea, administratorul plasei Brădiceni încercînd să scape de la moarte pe Ion Vișan, jandarm care fusese numit de comandatura germană „polițai al plasei de vest”, a dat o declarație în care arăta că acesta nu este vinovat, fapt pentru care a fost arestat la 28 mai 1917.²⁹ Tribunalul militar german a pronunțat sentința de condamnare la moarte împotriva celor trei pe data de 1 septembrie 1917, execuția avînd loc peste alte două zile”.³⁰

În zorii zilei de 3 septembrie, condamnații au fost excorțați la „locul de țintă de la cazarma de Artilerie în Tîrgu-Jiu, unde au fost așezați în fața parapetului...” fiind „prinși în fiere la mîini și la picioare”. După ce li s-a citit sentința de către judecătorul Muller, ei au fost împușcați, medicul comandaturii

etapei 264 germane constatînd că „...Vişan şi Kiş au murit imediat şi Coandă după trecerea unui minut”.³¹

Nicolae Valeriu Opreanu a fost condamnat la cinci ani închisoare şi deportat în oraşul Haale din Germania, unde, aşa cum arăta într-un memoriu după revenirea în ţară, atunci c nd războiul încetase –, „am stat închis un an şi şapte luni la celulă, bătut, huiduit şi pus la muncile cele mai grele, sc p nd de 6 ori de la moarte din cauza relei nutriţiunii, m nc nd coji de morcovi şi cartofi stricaţi de prin gunoi, m ncarea fiind insuficientă şi aceasta o făceam ca să pot trăi, să-mi revăd familia mult dorită”.³²

Tribunalul militar german din Tirgu-Jiu a desfăşurat o largă activitate de anchetare a sprijinatorilor detaşamentului de partizani condus de Victor Popescu. Aşa cum rezultă dintr-o declaraţie dată de acest erou al Gorjului, chiar şi p r ntii săi au fost deţinuţi în arestul din Tirgu-Jiu,  nterogaţi şi schingiu-iţi,³³ pentru a li se smulge informaţii care să ajute la lichidarea singurului detaşament de partizani care a acţiionat împotriva inamicului în teritoriul ocupat.

Foarte mulţi locuitori au avut de suferit pentru faptul că s-au pronunţat deschis împotriva ocupanţilor, aşa cum s-a întimplat în cazul lui Grigore L p duş din Tirgu-Jiu, care a fost condamnat la 20 de zile de închisoare „pentru că a vorbit împotriva armatei germane”.³⁴ O altă locuitoare, Ecaterina I. Cartianu, într-o declaraţie dată după război arăta că „ n timpul ocupaţiei germane am plătit amena  160 (una sută şase zeci) lei, fiind acuzată că am insultat armatele germane”.³⁵

 nsuşi primarul oraşului Tirgu-Jiu din timpul ocupaţiei, Constantin Bălănescu, pentru vina de a fi înaintat un raport Direcţiei serviciului sanitar din Bucureşti, în care arăta „starea sanitară deplorabilă... şi lipsa de medici din localitate” a fost trimis în judecată sub motivul că acel raport ar fi constituit „un document împotriva armatei de ocupaţie”, reuşind să scape de condamnare cu mare greutate, dar avertizat că dacă cazul se va repeta, va fi închis.³⁶

Tribunalul militar german din Tirgu-Jiu, aşa cum rezultă din puţinele exemple amintite mai sus, şi-a îndeplinit meticolos şi dur sarcina de căpetenie care-i revenea în cadrul vastului angrenaj al administraţiei militare străine, aceea de a reprima, după legile marşiale, orice încercare de nesupunere faţă de vremelnica ocupaţie străină.

Cu toate acestea, setea de libertate a gorjenilor n-a putut fi stinsă, ura lor faţă de cotropitori, c nd m cnit , c nd iz-

bucnind în forme violente, fiind o permanență în răstimpul celor doi ani de viață sub cizma militarismului prusac și austro-ungar.

Atunci când, în noiembrie 1918, ultimele trupe de ocupație se scurgeau prin defileul Jiului, odată cu întregul aparat administrativ pleca și tribunala militar de tristă amintire.

Pentru gorjenii, pentru întregul nostru popor, în sufletele cărora bucuria libertății se înfășura în maramă neagră a atîtor jertfe și suferințe, începea frudnica muncă de reconstrucție.

Suferințele, lupta și sacrificiile lor, reprezintă piatra pe care au pus-o la temelia împlinirii multiseclarului ideal de independență și unitate națională.

BIBLIOGRAFIE

- ¹ Placa comemorativă de la podul Jiului.
- ² Ion D. Isac, Zile de zbcium și glorie. Pe valea Jiului, 1916, Tipografia „Bucovină“, I.E. Toronțiu, Buc., (f.a.), p. 120.
- ³ Arh. St. Tg.-Jiu, fond Primăria orașului Tg.-Jiu, dos. 24/1919, f. 256.
- ⁴ Idem, dos. 15/1917, f. 62.
- ⁵ V. Cărăbiș, Publicații periodice din Gorj, Tg.-Jiu, 1918, p. 71.
- ⁶ Calendarul Gorjului, Tg.-Jiu, 1925, p. 73.
- ⁷ Idem, p. 73—74; Arh. St. Tg.-Jiu, fond Primăria orașului Tg.-Jiu, dos. 24/1919, vol. I, f. 26.
- ⁸ Les sacrifices roumains pendant la guerre. Les victimes civiles, Paris, Imprimerie M. Flinkowski (f.a.), p. 299 (În continuare, Les sacrifices...)
- ⁹ Arh. St. Tg.-Jiu, fond Prefectura județului Gorj, dos. 1/1919, f. 2.
- ¹⁰ Gabriel Culcer și Alexandru Culcer, Doctorul Dumitru D. Culcer 1850—1927, în „Studia et acta musei Nicolae Bălcescu, Bălcești pe Topolog, 1969, p. 345.
- ¹¹ Arh. St. Tg.-Jiu, fond Primăria orașului Tg.-Jiu, dos. 13/1918, f. 3, 7 verso.
- ¹² Gabriel Culcer și Alexandru Culcer, Op. cit., p. 343.
- ¹³ Les sacrifices..., p. 310.
- ¹⁴ V. Andrițoiu, Soldat la Plevna, voluntar în Carpați, în „Coloana“, Tîrgu-Jiu, febr. 1979, p. 26.
- ¹⁵ Jac N. Constantinescu, Atrocități germane, Tg.-Jiu, 1919, p. 51—52, 55—56; Augustin Deac, Ion Toacă, Lupta poporului român împotriva cotropitorilor, 1916—1918, Editura militară, Buc. 1978, p. 118.
- ¹⁶ Luchian Deaconu, Locul luptelor de partizani din județele Gorj și Mehedinți în cadrul mișcării de rezistență a populației din teritoriul vremelnice ocupat în anii 1916—1918, în „Historica“, II, Editura Academiei R.S.R., Buc., 1971, p. 191.
- ¹⁷ Arh. St. Tg.-Jiu, fond Prefectura Județului Gorj, dos. 4/1919, f. 522.
- ¹⁸ „Românismul“, anul IV. nr. 7, Tg.-Jiu, 24 dec. 1918, p. 3.

- ¹⁹ Augustin Deac, Ion Toacă, op. cit., p. 153.
- ²⁰ Arh. St. Tg.-Jiu, fond Prefectura Județului Gorj, dos. 1/1919, f. 257, 881.
- ²¹ Idem, f. 881.
- ²² Jac N. Constantinescu, op. cit., p. 49.
- ²³ Arh. St. Tg.-Jiu, fond Inspectoratul școlar al județului Gorj, dos. 5/1918, f. 11—11 verso.
- ²⁴ Les sacrifices..., p. 302—309.
- ²⁵ Arh. St. Tg.-Jiu, fond Prefectura județului Gorj, dos. 1/1919, f. 879—880.
- ²⁶ Idem, f. 880
- ²⁷ Augustin Deac, Ion Toacă, op. cit., p. 142.
- ²⁸ Arh. st., Buc., fond Ministerul Afacerilor Interne, inv. 330, dos. 374/1919, f. 131 verso
- ²⁹ Idem, f. 131 verso.
- ³⁰ Idem, f. 131 verso ; Arh. St. Tg.-Jiu, fond Primăria Orașului Tg.-Jiu, dos. 27/1917, f. 4.
- ³¹ Idem, f. 4.
- ³² Arh. St. Buc., fond Ministerul Afacerilor Interne, inv. 330, dos. 374/1919, f. 131 verso.
- ³³ Jac N. Constantinescu, op. cit., p. 58.
- ³⁴ Les sacrifices... p. 299.
- ³⁵ Arh. St. Tg.-Jiu, fond Prefectura județului Gorj, dos. 1/1919, f. 884.
- ³⁶ Idem, fond Primăria Orașului Tg.-Jiu, dos. 24/1919, vol. 1, f. 257.